

О. КОСТЕНКО

ЯК ВИЙТИ НА ШЛЯХ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ**10 тез до дискусії щодо антикризової реформи соціальних наук**

Те, що сьогодні відбувається у світі, викликає запитання: ми спостерігаємо прогрес чи регрес сучасної цивілізації? Найдраматичніше те, що з кожним днем стає дедалі важче розрізнати межі між добром і злом, правдою і дезінформацією, підприємництвом і спекуляцією, свободою і неволею, порядком і анархією, правом і безправ'ям, демократією і вседозволеністю, моральністю й аморальністю, дійсністю й ілюзією тощо. Одностатеві шлюби прирівнюють до шлюбів між чоловіками і жінками, політичне шахрайство цинічно називають безневинною «політичною технологією», експлуатацією біологічних властивостей (інстинктів) людини в літературі, музиці і на телебаченні витісняють справжнє мистецтво, містикою намагаються «виправити» реальність... І все це в сучасних суспільствах маскується під виглядом цивілізаційного прогресу.

Сваволя й ілюзії вражають щоразу більше людей і проявляються в усіх сферах людського життя у вигляді аморальності, злочинності, екстремізму, містицизму, волюнтаризму, утопізму, обскурантизму тощо. Людям стає дедалі важче розуміти одне одного. Зловживання, тобто застосування для здійснення злих намірів засобів, що існують для творення добра, стає нормою життя. Поняття честі і порядності стають непотрібним баластом. Усе це симптоми кризи соціального порядку, яка позбавляє людей можливості почуватися щасливими... Українське суспільство тут не виняток, а, ймовірно, один із типових випадків.

Здається, що ці та багато інших подібних чинників є ознаками не соціального прогресу, а соціального регресу. Щоб змінити цю згубну тенденцію, людству потрібно звернутися до Новітнього Просвітництва, яке здатне вивести його на шлях соціального прогресу, як це було, зокрема, у XVII—XVIII століттях.

Саме Новітнє Просвітництво, пропагуючи вироблені наукою прогресивні соціальні ідеї, допоможе сформувати новий соціальний порядок, здатний стати основою для нового життя людей. Для цього потрібна нова соціальна наука, яка освітлювала б шлях до прогресу. Тому тут для дискусії запропоновано таку гіпотезу: сучасна соці-

© КОСТЕНКО Олександр Миколайович. Доктор юридичних наук. Завідувач відділу Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Академік Академії правових наук України (Київ). 2009.

альна наука може забезпечити соціальний прогрес, якщо буде реформована в природничу науку за допомогою «принципу природності соціального», що впливає з ідеї природної цілісності світу.

Наведені тези мають прислужитися пошуку розв'язання цієї проблеми.

Теза 1. Сьогодні достатньо симптомів, що вказують на кризу соціального порядку як в Україні, так і в інших сучасних суспільствах

Стан соціального порядку сьогодні в Україні, як і в інших країнах, зокрема поширеність: а) зловживань законодавством представників влади (так зване «правове свавілля», у тому числі, наприклад, створення законодавства, що сприяє експлуатації людини людиною або політичним махінаціям, легалізація одностатевих шлюбів, що помилково трактують як реалізацію прав людини) і б) правових ілюзій громадян, що виявляється у вигляді соціальної безкультурності (наприклад, участь громадян у корупції, економічних злочинах, псевдодемократичних виборах), є свідченням кризи сучасної соціальної науки. На загострення проблем соціального життя людей вказували, зокрема, К. Ясперс, Е. Фромм, Ф. Хайєк, Хосе Ортега-і-Гассет, Ф. Фукуяма, С. Капіца, релігійні діячі та інші. Викликом для цивілізації сьогодні стала проблема співвідношення свободи і безпеки людини, від розв'язання якої залежить концепція нового соціального порядку в умовах глобалізації. Зокрема, сучасна концепція прав людини веде до лібералізму «без меж», що руйнує соціальний порядок. Свідченням актуальності потреби в модернізації суспільного життя людей може бути також вибір американського народу на користь Барака Обами. Новий президент США у відповідь на це мусить шукати нові соціальні ідеї за допомогою соціальних наук, які й самі потребують реформ.

Теза 2. Соціальне свавілля і соціальні ілюзії, що полягають в ігноруванні природних законів суспільного життя людей, породжують соціальну кризу

Причиною будь-якої соціальної кризи є враженість людей соціальним свавіллям і соціальними ілюзіями, що, зокрема, виявляється у вигляді ігнорування природних законів соціального життя людей, у тому числі в ігноруванні законів природного права. Саме це породжує кризу соціального порядку. Юридичне свавілля і юридичні ілюзії (різновид соціального свавілля й соціальних ілюзій), які полягають у визнанні джерелом права лише волі й свідомості людей, стають панівними в суспільному житті тоді, коли це життя внаслідок кризового стану суспільства не узгоджується із законами соціальної природи, зокрема при тоталітаризмі або криміналізмі, який приходить на зміну тоталітаризму на шляху до демократії. Правове свавілля і правові ілюзії — симптом соціального регресу, а натуралістична соціальна наука — засіб усунення цієї патології.

Теза 3. Для подолання кризи соціального порядку і виходу на шлях соціального прогресу потрібна нова соціальна теорія

Сучасна соціальна наука нездатна розв'язати проблеми, пов'язані з кризою соціального порядку. Зокрема, це стосується питання: чи існує в Україні сьогодні експлуатація людини людиною? Якщо існує, то це соціальна норма чи соціальна патологія? А якщо це соціальна патологія, то як її слід лікувати — шляхом революції, як пропонував К. Маркс, чи є інший варіант? Для відповіді на ці та подібні питання потрібні нові наукові інструменти. Подоланню кризи в сучасному соціальному житті покликана сприяти нова соціальна наука, що має здатність відкривати природні закони суспільного життя людей, які ігнорують ті, хто обмежується соціальним волюнтаризмом і утопізмом. Наукове дослідження, у тому числі й соціальне,

неможливе без використання певної теорії, що має своїм призначенням відкривати закономірності, недоступні безпосередньому сприйняттю. Криза практики завжди є наслідком кризи теорії. Що кращою теорією користується дослідник, то практичнішим буде результат його дослідження. Пізнання без теорії «сліпе». Дослідник, який не має теорії для свого наукового дослідження, — це «вершник без голови». Лише за допомогою нової теорії можна подолати кризу сучасної соціальної науки.

Теза 4. Нова соціальна доктрина може бути продуктивною, якщо ґрунтуватиметься на принципі природності соціального (принципі соціального натуралізму), що є результатом розвитку ідей Просвітництва

Отже, вихід із кризи соціального життя людей повинен здійснюватися шляхом заснування його на доктрині, яка усувала б соціальне свавілля і соціальні ілюзії. Така доктрина може бути розроблена на основі теорії соціального натуралізму, яка є результатом розвитку, зокрема, ідей стоїків, ідеологів епохи Просвітництва, Григорія Сковороди, Еміля Дюркгейма, Ф. Хайєка та інших мислителів. Для подолання кризи юриспруденції, яку вважають «концентрованим вираженням» соціальних наук, варто також звернутися до ідей юристів-натуралістів минулого: Цицерона, Гуго Гроція, Пуфендорфа, Локка, Радбруха та інших. Теорія соціального натуралізму ґрунтується на принципі природності соціального, який полягає в тлумаченні соціальних феноменів як таких, що мають існувати за природними законами. Ці закони діють через волю і свідомість людей.

Теза 5. Для створення продуктивної доктрини соціальної науки слід, виходячи з ідеї природної цілісності світу, розв'язати проблему №1 сучасної цивілізації «Чи є соціальне природним?»

Для отримання такої доктрини слід розв'язати проблему №1 сучасної цивіліза-

ції «Чи є соціальне природним? Або, інакше кажучи, у чому полягає соціальна роль людської волі й свідомості у світі, що існує за законами Матері-Природи?». Виходячи з ідеї природної цілісності світу, а також з ідеї В.І. Вернадського про «планетарне значення розуму», пропонуємо таку відповідь на зазначений виклик сучасності: «Соціальні феномени є не менш природними, ніж фізичні і біологічні, а соціальна роль людської волі і свідомості полягає в тому, щоб пристосовувати людське життя до законів Матері-Природи!». Це підстава для теорії соціального натуралізму, який не веде до редукціонізму, тобто не означає фізикалізацію або біологізацію соціальних феноменів, бо соціальна природа не зводиться при цьому до фізичної або біологічної природи. Соціальну природу визнають третьою (поряд із двома іншими — фізичною і біологічною) самостійною формою природи, генетично пов'язаною з фізичною і біологічною, але такою, що існує за своїми, властивими лише їй, законами.

Теорія соціального натуралізму полягає у визнанні соціального природним відповідно до ідеї природної цілісності світу, яка означає, що нічого у світі не може існувати поза законами Матері-Природи, у тому числі й соціальні явища, породжені волею і свідомістю людей. Будь-яке інше уявлення слід кваліфікувати як волюнтаризм і утопізм, тобто таке, що визнає джерелом законів для соціальних феноменів волю і свідомість людей, які можуть перебувати в стані свавілля й ілюзій. Усяке соціальне зло — це прояв комплексу сваволі й ілюзій, що вражає людей у результаті неузгодженості їхньої волі і свідомості з природними законами, властивими соціальному життю людей. Згідно з теорією соціального натуралізму дихотомія «природа і суспільство» помилкова, тому що суспільство — це теж природа. З цієї теорії випливає таке твердження: «Мати-Природа — найвищий Законода-

вещь для всего сущего на все часы». Лише Мати-Природа може запропонувати критерії для розрізнення добра і зла, справедливості й несправедливості, права і неправа, істини й неістини, краси і некраси, підприємництва та псевдопідприємництва і так далі. З цим твердженням повинна узгоджуватись і нова соціологія, яку можна назвати «натуралістичною» соціологією.

Перетворення сучасних соціальних наук на природничі можливе, якщо соціальні науки ґрунтуватимуться на принципі природності соціального, тобто на принципі соціального натуралізму (цей підхід детальніше викладено в кн.: Костенко О.М. *Культура і закон у протидії злу*. — К.: Атіка, 2008; Костенко О.М. *Проблема №1 сучасної цивілізації (в українському контексті)*. — Черкаси. — 2008. — 112 с.).

Теза 6. Соціальна наука зможе забезпечити соціальний прогрес, якщо стане природничою наукою — галуззю природознавства, тобто буде спрямована на пізнання законів природи, за якими існує суспільне життя людей (закони соціальної природи)

На необхідність використання досягнень соціальних наук для соціального прогресу вказано, зокрема, у Декларації соціального прогресу і розвитку, проголошеній Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1969 року. Проте сучасну соціальну науку ще не використовують належним чином для соціального прогресу, особливо це стосується України. Якщо тлумачити положення зазначеної Декларації крізь призму натуралістичної теорії, то під соціальним прогресом слід розуміти політичний, економічний, правовий, моральний прогрес як поступ у пристосуванні життя людей до законів соціальної природи. Тому соціальний прогрес неможливий без розвитку соціальних наук, які здатні були б відкривати нові закони соціальної природи для політики, економіки, права, моралі та інших сфер суспільного життя людей.

З теорії соціального натуралізму випливає, що всі науки потрібно визнавати природничими — неприродничих наук не може існувати. Це стосується і наук про соціальні феномени — соціальні науки, а також юриспруденції, яка є «концентрованим вираженням» соціальних (і гуманітарних) наук. Тому юриспруденція повинна стати «натуралістичною» юриспруденцією, як і соціальна наука взагалі. Вони повинні пізнавати природні закони життя людей, за якими існують соціальні та юридичні феномени. «Натуралістична» юриспруденція покликана сприяти формуванню узгодженості волі і свідомості людей із законами природного права, яка й утворює правову культуру людини. Правова культура людей вища за будь-які конституції, кодекси і закони — вона визначає їхню дію як інструментів для забезпечення правопорядку в суспільстві. Звідси формула: «Культура — мати порядку!». Відповідно до неї основою соціального порядку і соціальної держави є соціальна культура громадян. Якщо це так, то долю народів визначають не партії, уряди і парламенти, а університети, що формують соціальну, тобто правову, а також економічну, політичну, моральну культуру громадян.

З принципу соціального натуралізму випливає, що життя людей визначає міра узгодженості їхньої волі і свідомості з природними законами, за якими існує людське суспільство. Цю узгодженість ми називаємо соціальною культурою людей, включаючи до неї, зокрема, економічну, політичну, правову, моральну культуру людей. Існує така закономірність: «яка культура людей — таке і їхнє життя». Криза соціальної культури громадян призводить до кризи суспільного життя, яка виявляється, зокрема, в тому, що правова держава перетворюється на псевдоправову державу, права людини — на псевдоправа, демократія — у псевдодемократію, підприємництво — у псевдо-

підприємництво (тобто в експлуатацію людини людиною), релігія — у псевдорелігію, моральність — у псевдоморальність, мистецтво — у псевдомистецтво, соціальний (суспільний) прогрес — у псевдопрогрес тощо. Наразі в Україні панує криза і у сфері права, яка полягає в тому, що гіпертрофія ролі законодавства в суспільному житті внаслідок атрофії правової культури громадян породжує процвітанню фарисейства, езуїтства, корупції. Саме «натуралістична» юриспруденція здатна запропонувати розв'язок цієї проблеми за допомогою формули «правова культура громадян плюс законодавство», тобто усунувши гіпертрофію законодавства і атрофію правової культури громадян. Заснована на «натуралістичній» юриспруденції доктрина прав людини дозволяє позбавитися лібералізму «без меж», замінивши його концепцією лібералізму, обмеженого «природними обов'язками». «Натуралістична» юриспруденція відкриває «камінь, яким знехтували будівничі», а саме «природні обов'язки» людини, що мають бути кореспондовані «природним правом» людини. За законами соціальної природи люди наділені не лише «природними правами», але й відповідними «природними обов'язками», які й мають визначати межі свободи поведінки людини в концепції лібералізму.

Отже, натуралістична концепція лібералізму має ґрунтуватися на формулі: «природні права людини плюс природні обов'язки людини». Очевидно, лише така, «натуралістична», концепція лібералізму здатна сприяти соціальному прогресу. Вона дає можливість відмежуватися від так званого «дикого» лібералізму, який, будучи порушенням єдності «природних прав» і «природних обов'язків», є проявом безмежної свободи людей, що має кризогенний характер. «Дикий» лібералізм перетворює, зокрема, демократію на псевдодемократію, ознаки якої ми й маємо сьогодні в Україні.

Теза 7. Заснована на принципі соціального натуралізму соціальна наука відкриває шлях до нового соціального світогляду, що базується на новому вирішенні «основного питання соціології»

«Натуралістична» соціальна наука, яка ґрунтується на принципі соціального натуралізму, дає підстави для нового розв'язання «основного питання соціології», яке формулюють таким чином: «Соціум — це витвір Матері-Природи чи волі і свідомості Людей, чи того й іншого?». Це нове вирішення має вигляд уявлення, відповідно до якого: а) «соціум — це продукт втілення в життя законів тих природних законів, які дає Мати-Природа для суспільного життя людей»; б) «будь-яке порушення соціального порядку, зокрема правопорядку, як «концентрованого вираження» соціального порядку — це прояв комплексу сваволі й ілюзій людини у вигляді порушення законів соціальної природи (у тому числі законів «природного права», втілених у чинному законодавстві)»; в) «соціальний порядок — це стан, утворений у результаті застосування людьми відповідно до їхньої соціальної, у тому числі правової, культури законів соціальної природи (включаючи застосування чинного законодавства, у якому втілені закони «природного права»); г) «законодавство — це лише інструмент у руках людей, який застосовують відповідно до їхньої соціальної культури, а не самодостатній чинник у забезпеченні соціального порядку (і правопорядку)».

Зазначене соціальне уявлення цілком придатне для вживання як у теорії, так і в практиці всіх галузей суспільного життя людей: в економіці, політиці, праві, моралі тощо. Лише за допомогою «натуралістичної» теорії соціальних феноменів можна дати адекватні відповіді, наприклад, на такі питання: експлуатація людини людиною — це природне чи протиприродне; чим відрізняється демократія від псевдодемократії; одностатевий шлюб — це соціальна норма

чи соціальна патологія; як відрізнити рівність чоловіка і жінки від зрівнялівки; чи поділ людей на еліту і масу протиприродний та інші. Зокрема, відповідно до «натуралістичної» соціології прогрес суспільства можливий лише тоді, коли воно природним чином поділяється на еліту і масу — це природний закон суспільного життя людей. На ньому має ґрунтуватися соціальний порядок, що забезпечує прогрес суспільства, а не на свавільній соціальній зрівнялівці людей, яка призводить до регресу суспільства. Зокрема, ця закономірність стосується і України. Стосовно експлуатації людини людиною, то, згідно з «натуралістичною» соціологією, вона сьогодні існує в Україні, але протидія їй має відбуватися не протиприродним чином, тобто не свавільно, як пропонував К. Маркс — шляхом революції, а природним шляхом, сприяючи розвитку справедливої конкуренції, яка має властивість витіснити експлуатацію.

Теза 8. Теорія «натуралістичної» соціальної науки відрізняється від інших соціальних теорій тим, що застосовує принцип соціального натуралізму до інтерпретації соціальних явищ

«Натуралістична» соціологія відрізняється від інших соціальних теорій (теологічних, позитивістських, історичних, антропологічних, психологічних, реалістичних, постмодерністських та ін.) тим, що ґрунтується на принципі соціального натуралізму, згідно з яким соціум зі всіма його атрибутами (у тому числі політика, релігія, економіка, право, мораль, мистецтво тощо) повинен визнаватися «третьою природою» поряд із двома іншими — фізичною («перша природа») і біологічною («друга природа»). Тому юриспруденція (як і всі соціальні й гуманітарні науки) стане справжньою наукою тоді, коли здобуде статус природничої науки (природознавства), як фізика і біологія. Штучна межа між так званими природничими і соціальними (гуманітарними) науками має бути усунена. Лише

в цьому разі соціальні (гуманітарні) науки стануть справді науками, відкриваючи закони соціальної природи так само, як сьогодні відкривають закони фізичної і біологічної природи. Тоді і в соціальних науках, у тому числі в юриспруденції, будуть можливі відкриття законів соціальної природи (зокрема законів природного права), як у фізиці і біології фізичних і біологічних законів. До речі, поняття «закон», яке тепер використовують у природознавстві, вперше ввів у юриспруденцію і запровадив у природознавстві давньогрецький філософ Анаксимандр.

Теза 9. Роль «натуралістичної» соціальної науки полягає в тому, що вона сприяє подоланню соціального свавілля і соціальних ілюзій, які є джерелом кризи соціального порядку і призводять до соціального регресу, пропонуючи формулу «Культура — мати порядку!», що створює імунітет проти зловживань досягненнями фізичних і біологічних наук

Відповідно до теорії соціального натуралізму жоден президент, уряд, парламент або політичні партії та інші інститути «громадянського суспільства» не можуть вивести суспільство на шлях прогресу без вирішальної ролі громадян, озброєних розвиненою на основі ідеології соціального натуралізму соціальною (економічною, політичною, правовою, моральною) культурою. Значення теорії соціального натуралізму полягає в тому, що вона сприяє розвитку соціальної культури людей, яка здатна формувати імунітет проти соціального свавілля і соціальних ілюзій у суспільстві, у тому числі правового свавілля і правових ілюзій, що є джерелом кризи соціального порядку, зокрема кризи правопорядку. Соціальна культура громадян полягає в єдності «природних прав і обов'язків», що усуває так званий «дикий» лібералізм як форму зловживання свободою, а отже, і правами. На цьому і ґрунтується «натуралістична» соціальна наука, що призначена протидіяти соціальному

свавілля і соціальним ілюзіям, які є джерелом кризи соціального (економічного, політичного, правового, морального) порядку. Відповідно до «натуралістичної» соціальної науки пропонуємо нову доктрину забезпечення соціального (економічного, політичного, правового, морального) порядку, що полягає у формулі «соціальна культура громадян плюс законодавство». Як показує досвід людства, існує така закономірність: сприятливий для добробуту людей прогрес соціального життя можна забезпечити прогресом соціальних наук, які є фактором соціального порядку, що вможливить отримання користі від досягнень фізичних і біологічних наук і протидіятиме зловживанням досягненнями цих наук. Тому слід керуватися доктриною пріоритетності соціальних (у тому числі гуманітарних) щодо фізичних і біологічних наук. Уявлення про те, що прогрес людства зумовлений не розвитком соціальних (зокрема гуманітарних) наук, а лише досягненнями фізичних і біологічних наук, має бути розвінчане як помилкове і шкідливе.

Теза 10. «Натуралістична» соціальна наука дозволяє адекватно відповідати на нові виклики часу, зокрема сприяє розв'язанню проблем, які з'являються у зв'язку з процесом глобалізації соціального життя людей

«Натуралістична» соціальна наука спонукає розглядати глобалізацію соціального життя людей як наближення всіх національних соціумів до одного «спільного знаменника» природних законів суспільного життя людей, що є загальними для всіх народів. Виходячи з цього, і необхідно вирішувати проблеми, що виникли, зокрема, у зв'язку з глобальною економічною кризою, яку людство переживає сьогодні — тобто через реформування економічної науки (а завдяки цьому і економічної культури людей) на основі принципу природності соціального.

* * *

Якщо припустити, що викладені тут тези правильні, то це дає підстави для такого висновку: соціальна наука, будучи доктринально реформованою в галузь природознавства за допомогою «принципу природності соціального» (принципу соціального натуралізму), сприятиме формуванню нової соціальної культури громадян, яка є основою нового соціального (тобто політичного, економічного, правового, морального) порядку в сучасному суспільстві і двигуном соціального прогресу. Існує, очевидно, така закономірність — те, як людство скористається з досягнень фізичних і біологічних наук, залежить від розвитку соціальних наук, котрі формують соціальну культуру людей: яка культура людей — таке їхнє життя. Це означає, що для адекватної відповіді на виклики, які постають перед сучасним людством (зокрема виклики, пов'язані з досягненнями фізичних і біологічних наук), слід дотримуватися доктрини пріоритетності соціальних наук (у тому числі гуманітарних) над науками фізичними і біологічними. Розвиток людства породжує потребу в науках, які б адекватно пояснювали нові соціальні феномени, що виникають у результаті цього розвитку. Тому, виходячи з «натуралістичної» соціології, сучасну глобальну економічну кризу можна пояснити як прояв кризи соціальної культури людей, породженої кризою соціальних (і гуманітарних) наук. Сьогодні ці науки вже не відображають адекватно нові соціальні реалії, зокрема закони нової соціальної природи, що розвинулися у ХХІ столітті. Це теж є свідченням того, що вже назріла потреба реформування соціальних наук на основі «принципу природності соціального» і започаткування Новітнього Просвітництва, яке формуватиме нову соціальну (політичну, економічну, правову, моральну) культуру людей — основу соціального прогресу в Україні.

О.М. Костенко

ЯК ВИЙТИ НА ШЛЯХ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ
10 тез до дискусії щодо антикризової реформи
соціальних наук

Резюме

Розглядаючи виклики нового часу, що постають перед людством, автор формулює так звану проблему №1 сучасної цивілізації: «Чи є соціальне природним?». Від її розв'язання залежить адекватність відповіді на вказані виклики. Цю проблему запропоновано вирішити шляхом визнання соціального природним, тобто таким, що існує за природними законами суспільного життя людей. Інший шлях, тобто штучне протиставлення «соціального» і «природного», автор вважає драматичною помилкою, яка породжує соціальне свавілля і соціальні ілюзії — основу будь-яких соціальних криз. Такий підхід має привести до реформування соціальних наук, виходячи з принципу природності соціального. Усі науки, у тому числі й соціальні, є природничими — неприродничих наук не існує. Зазначені ідеї викладені у формі тез, які можуть слугувати основою для дискусії щодо реформи соціальних наук і обґрунтування доктрини пріоритетності соціальних наук над фізичними і біологічними.

O. Kostenko

THE WAY TO THE SOCIAL PROGRESS
10 theses for discussion about antirecessionary reform
of social sciences

Summary

Considering the modern mankind challenges an author states the so-called problem N 1 of the modern civilization: "Is the social natural?". Adequacy of the answers to the above challenges depend upon their solution. The problem is proposed to be solved by assuming that social is natural i.e. it exists under the natural laws of the people social life. The other way, that is artificial contrasting of "social" and "natural" an author considers dramatic mistake that generates social self-will and social illusion — the basis of any social crisis. Such approach will result in reformation of social sciences, based on the principle of naturalness of social. All sciences, including social are natural sciences — there are not any unnatural sciences. The above concepts stated in the form of theses that can be used as the basis for discussion about the reform of social sciences and substantiation of the doctrine of social sciences priority as compared with the physical and biological sciences.